

Poglavlje 13

Ξενοφώντος

Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους

Δ 3, 3–6

O tekstu

Atenski pisac Ksenofont – plaćeni vojnik, povjesničar i filozof – bio je u mladosti i Sokratov učenik. I na Ksenofonta je, kao i na mnoge druge (Platona među njima), Sokrat ostavio dubok dojam. Poslije Sokratove smrti (399. pr. Kr.), u nizu djela Ksenofont s raznih aspekata razmatra Sokratovo suđenje. To su takozvani sokratski spisi: Ἀπολογία Σωκράτους (*Obrana Sokratova*), Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους (*Uspomene na Sokrata*), Συμπόσιον (*Gozba*) i Οἰκονομικός (*Rasprava o gospodarstvu*). Ksenofont nije osobno svjedočio sudskom procesu Sokratu; u to je vrijeme bio u Perziji, kao grčki plaćenik u vojnome pohodu Kira Mlađega.

U četvrtoj knjizi *Uspomena na Sokrata*, odakle potječe ovaj odlomak, Ksenofont Sokratove poglede na obrazovanje predstavlja dijalogom Sokrata i njegova učenika, lijepoga Eutidema. Razumnost ili umjerenost, σωφροσύνη, prva je stvar koju Sokrat zahtijeva, a potrebna je i u odnosu prema bogovima. Opis načina na koji su bogovi ljudima uredili svijet smatra se jednim od najranijih primjera teleološkoga argumenta.

Pročitajte naglas grčki tekst.

Xen. Memorabilia 4.3.3–6

εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἤδη ποτέ σοι ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι ὡς ἐπιμελῶς οἱ θεοὶ ὧν οἱ ἄνθρωποι δέονται κατεσκευάκασι; καὶ ὅς, μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἔμοιγε.

ἀλλ' οἴσθ' ἄ γ', ἔφη, ὅτι πρῶτον μὲν φωτὸς δεόμεθα, ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι;

νῆ Δί', ἔφη, ὃ γ' εἰ μὴ εἴχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν ἔνεκά γε τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν.

ἀλλὰ μὴν καὶ ἀναπαύσεώς γε δεομένοις ἡμῖν νύκτα παρέχουσι κάλλιστον ἀναπαυτήριον.

πάνυ γ', ἔφη, καὶ τοῦτο χάριτος ἄξιον.

οὐκοῦν καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὧν τὰς τε ὥρας τῆς ἡμέρας ἡμῖν καὶ τᾶλλα πάντα σαφηνίζει, ἡ δὲ νύξ διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι ἀσαφεστέρα ἐστίν, ἄστρα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηναν, ἃ ἡμῖν τῆς νυκτὸς τὰς ὥρας ἐμφανίζει, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὧν δεόμεθα πράττομεν;

ἔστι ταῦτα, ἔφη.

ἀλλὰ μὴν ἢ γε σελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνὸς τὰ μέρη φανερὰ ἡμῖν ποιεῖ.

πάνυ μὲν οὔν, ἔφη.

τὸ δ', ἐπεὶ τροφῆς δεόμεθα, ταύτην ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόναι καὶ ὥρας ἀρμοστούσας πρὸς τοῦτο παρέχειν, αἷ ἡμῖν οὐ μόνον ὧν δεόμεθα πολλὰ καὶ παντοῖα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς εὐφραινόμεθα;

πάνυ, ἔφη, καὶ ταῦτα φιλόανθρωπα.

Analiza i komentar

εἰπέ μοι,
 ἔφη,
 ὦ Εὐθύδημε,
 ἤδη ποτέ
 σοι ἐπῆλθεν
 ἐνθυμηθῆναι
 ὡς ἐπιμελῶς
 οἱ θεοὶ
 ὧν οἱ ἄνθρωποι δέονται
 κατεσκευάκασι;

εἰπέ § 254, § 333.C.13, § 327.7, § 460.3

ἔφη § 312.8, § 39.3, § 327.7, § 460.1, § 452

ἤδη ποτέ „kad već”

ἐπῆλθεν rekcija τίνι LSJ ἐπέρχομαι I. 3: „pasti komu na um”; § 254, § 333.C.13,
 § 327.2, § 460.1, § 454

ἐνθυμηθῆναι § 296, § 243, § 490

ὡς ἐπιμελῶς načinsko ὡς: „kako brižno”

κατεσκευάκασι § 272, § 275.b, § 281, § 301.B (s. 118), § 460.1, § 456

δέονται rekcija τινος; § 243

ὧν οἱ ἄνθρωποι δέονται odnosna zamjenica ὧν uvodi odnosnu rečenicu i objekt
 je predikata δέονται; κατεσκευάκασι sc. ταῦτα, ὧν...

καὶ ὅς,

μὰ τὸν Δί’,

ἔφη,

οὐκ ἔμοιγε.

ἔφη § 312.8, § 39.3, § 327.7, § 460.1, § 452

καὶ ὅς... ἔφη § 214.5; kombinacija καὶ ὅς na početku označava promjenu
 subjekta/govornika, „a on...”

μὰ τὸν Δί’ § 519.9

ἔμοιγε sc. ἐπῆλθεν...; ἔμοιγε < ἔμοι γε, § 519

ἀλλ' οἴσθ' αὖ γ',
 ἔφη,
 ὅτι πρῶτον μὲν
 φωτὸς δεόμεθα,
 ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι;

οἴσθ' αὖ § 317.4

γ' < γε, § 519

ἔφη § 312.8, § 39.3, § 327.7, § 460.1, § 452

δεόμεθα rekciija τινος, „trebati što”, § 243

ὅτι... δεόμεθα izrični veznik otvara mjesto izričnoj rečenici: „da...”; rečenica je dopuna glagolu οἴσθ' αὖ

παρέχουσι § 231

ὃ... παρέχουσι antecedent je odnosne zamjenice genitiv φωτὸς; zamjenica uvodi odnosnu rečenicu, „što...”

νῆ Δί',

ἔφη,

ὅ γ'

εἰ μὴ εἴχομεν,
 ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς
 ἂν ἦμεν
 ἔνεκά γε τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν.

νῆ Δί' § 519.9

ἔφη § 312.8, § 39.3, § 327.7, § 460.1, § 452

ὅ γ' antecedent relativa i dalje je φῶς; ponovljeni relativ naglašava prethodni: „to...”

γ' < γε, § 519

εἴχομεν § 231, § 234.b, § 236, § 327.13, § 460.1, § 452

ἦμεν § 315

ἂν ἦμεν imperfekt s česticom ἂν tvori ireal, način koji izražava nezbiljnost radnje; na hrvatski se prevodi kondicionalom I.

ἤμεν ὅμοιοι imenski predikat, Smyth 909

εἰ μὴ εἶχομεν... ἂν ἤμεν ὅμοιοι pogodbena irealna rečenica za sadašnjost, u hrvatskome odgovara kombinaciji „da” + prezent – kondicional I., § 478.1

μὴ negacija u pogodbenoj zavisnoj rečenici uvijek je μὴ, § 474

ἐνεκά γε „bar što se tiče...”; Senc s. v. ἐνεκα, LSJ ἐνεκα A.2; ἐνεκα je inače obično postpozitivno

ἀλλὰ μὴν

καὶ ἀναπαύσεώς γε δεομένοις ἡμῖν

νύκτα παρέχουσι

κάλλιστον ἀναπαυτήριον.

ἀλλὰ μὴν „nego zbilja”

δεομένοις rekcija τινος; § 243

παρέχουσι rekcija τινι τινα; § 231

ἀναπαυτήριον LSJ ἀναπαυτήριον, τό „vrijeme odmora”; apozicija uz νύκτα

πάνυ γ’,

ἔφη,

καὶ τοῦτο

χάριτος ἄξιον.

πάνυ γ’ < Πάνυ γε, čestica naglašava prilog: „svakako”

ἔφη § 312.8

τοῦτο... ἄξιον u imenskome predikatu izostavljena kopula (ἐστίν)

χάριτος LSJ χάρις II, 2: sa strane onoga koji prima, posljedica učinjene usluge, zahvalnost

οὐκοῦν καὶ
 ἐπειδὴ
 ὁ μὲν ἥλιος
 φωτεινὸς ὢν
 τὰς τε ὥρας τῆς ἡμέρας
 ἡμῖν
 καὶ τὰλλα πάντα
 σαφηνίζει,
 ἡ δὲ νύξ
 διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι
 ἀσαφεστέρα ἐστίν,
 ἄστρα
 ἐν τῇ νυκτὶ
 ἀνέφηναν,
 ἃ ἡμῖν
 τῆς νυκτὸς
 τὰς ὥρας
 ἐμφανίζει,
 καὶ διὰ τοῦτο
 πολλὰ
 ὢν δεόμεθα
 πράττομεν;

οὐκοῦν... ἀνέφηναν čestica uvodi pitanje; takva su pitanja karakteristična za filozofski diskurs i kod Ksenofonta i kod Platona

ὁ μὲν ἥλιος... ἡ δὲ νύξ... koordinacija parom čestica μὲν... δὲ... izriče suprotnost

ὢν § 315

σαφηνίζει § 321

ἐπειδὴ... σαφηνίζει uzročna rečenica, „budući da...”

εἶναι § 315, § 490

διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι prijedložni izraz sa poimeničenim infinitivom, § 497
 ἐστίν § 315

ἀσαφεστέρα ἐστίν imenski predikat (Smyth 909)

ἀνέφηναν § 267, § 234.a, § 238, 301.B (s. 118), § 460.1, § 454; glagol upotrijebljen kauzativno, „učiniti da što zasja”; objekt je ἄστρα, subjekt je neizrečen (οἱ θεοί); upitna čestica οὐκοῦν na početku ove rečenice otvara mjesto upravo ovomu predikatu οὐκοῦν... ἀνέφηναν „Nisu li (bogovi) učinili da zvijezde sjaje noću...”

ἐμφανίζει rekcija τινι τινα; § 231; kongruencija s množinom srednjega roda § 361

ἄστρα... ἄ... ἐμφανίζει antecedent je odnosne zamjenice riječ ἄστρα; zamjenica uvodi zavisnu odnosnu rečenicu

δεόμεθα rekcija τινος „trebati što”, § 243

πολλὰ ὧν δεόμεθα antecedent je πολλά; odnosna zamjenica ὧν uvodi odnosnu rečenicu

πράττομεν § 231

ἔστι ταῦτα,

ἔφη.

ἔστι § 315

ἔστι ταῦτα jedan od načina da se na grčkome kaže „da”, Smyth 2680

ἔφη § 312.8

ἀλλὰ μὴν

ἢ γε σελήνη

οὐ μόνον τῆς νυκτός,

ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνός

τὰ μέρη

φανερὰ

ἡμῖν

ποιεῖ.

ἀλλὰ μὴν „nego zbilja”

ἢ γε enkliza

οὐ μόνον... ἀλλὰ καὶ § 513.1

τῆς νυκτός... καὶ τοῦ μηνός ovo nisu genitivi vremena, nego atributni genitivi uz τὰ μέρη
 ποιεῖ § 243
 πάνυ μὲν οὖν,
 ἔφη.

πάνυ μὲν οὖν § 521.3
 ἔφη § 312.8, § 39.3, § 327.7, § 460.1, § 452

τὸ δ',
 ἐπεὶ
 τροφῆς
 δεόμεθα,
 ταύτην
 ἡμῖν
 ἐκ τῆς γῆς
 ἀναδιδόναι
 καὶ ὥρας ἀρμοττούσας
 πρὸς τοῦτο
 παρέχειν,
 αἰ ἡμῖν
 οὐ μόνον
 ὧν δεόμεθα
 πολλὰ καὶ παντοῖα
 παρασκευάζουσιν,
 ἀλλὰ καὶ
 οἷς εὐφραινόμεθα;

τὸ δ' otvara mjesto sljedećemu pitanju; slobodnije „a što kažeš na ovo...?“
 δεόμεθα rekcija τινος „trebati što“, § 243
 ἐπεὶ... δεόμεθα uzročna rečenica, „budući da...“
 ἀναδιδόναι rekcija τινι τινα; § 305, § 311, § 490

ἀναδιδόναι infinitiv, dio akuzativa s infinitivom; kao subjekt treba zamisliti
neizrečeno τοὺς θεοὺς (ταύτην je objekt ἀναδιδόναι)

πρὸς τοῦτο τοῦτο se odnosi na ταύτην (τροφήν) ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόναι
ἀρμοστούσας § 250

παρέχειν § 231; dio akuzativa s infinitivom čiji je subjekt, kao i gore, neiz-
rečeno τοὺς θεοὺς

παρασκευάζουσιν § 231

αἰ... παρασκευάζουσιν antecedent je odnosne zamjenice αἰ riječ ὥρας; αἰ
uvodi odnosnu rečenicu

οὐ μόνον... ἀλλὰ καὶ § 513.1

ᾧν... πολλὰ καὶ παντοῖα... οἷς... πολλὰ καὶ παντοῖα antecedent je obiju od-
nosnih zamjenica (i odnosnih rečenica koje one uvode)

δεόμεθα rekcija τινος; § 243

εὐφραϊνόμεθα rekcija τινι; § 231

πάνυ,

ἔφη,

καὶ ταῦτα φιλόανθρωπα.

πάνυ „dakako”

ἔφη § 312.8, § 39.3, § 327.7, § 460.1, § 452

φιλόανθρωπα u imenskome predikatu izostavljena kopula (ἔστιν)